

Herta Müller: Tänään en halunnut tavata itseäni

Riitta Vaismaa: MINUT ON KUTSUTTU

Aikataulun ja epäluotettava raitiovaunu mitä moninaisimpine matkustajineen ja kuskeineen on yhtä absurdi kuin koko elämä Herta Müllerin romaanissa *Tänään en halunnut tavata itseäni*. Minäkertoja matkustaa turvallisuuspalvelun kuulusteluun, jonka syy on myös täysin absurdi. Matkan aikana kertoja muistelee ja kuvaa takaumina omaa ja samalla monen muun elämää Neuvosto-Romaniassa, jossa vallitsee jatkuva pelko ja tarkkailu. Kuin korostaakseen yhtä matkaa, Müller ei jaa teosta lainkana lukuihin.

Tänään en halunnut tavata itseäni on ilmestynyt saksaksi vuonna 1997. Se on kymmenkunta vuotta aiempi kuin viime myös vuonna suomennettu *Hengityskeinu* ja liikkuu samassa maailmassa ja samoissa teemoissa kuin Müllerin aiemmin suomennetut teokset, niistä erityisesti vuonna 1994. ilmestynyt ja kaksi vuotta myöhemmin suomennettu omaelämäkerrallinen *Sydäneläin*. Tällä kertaa Romaniaa ja sen paikkoja ei nimetä eikä esitetä tunnistettavasti. Päähenkilön elämä on uudessakin teoksessa ajautunut kulkemaan turvallisuuspalvelun kuulustelujen rytmiin. On päiviä, jolloin kertoja on kutsuttu – ja muita päiviä.

“MINUT ON KUUTSUTTU. Torstaina tasan kymmeneksi.

Minut kutsutaan entistä useammin: tiistaina tasan kymmeneksi, lauantaina tasan kymmeneksi, keskiviikkona tai maanantaina tasan kymmeneksi. Kuin vuodet olisivat yksi viikko, minua ihan ihmetyttää, että myöhäisen kesän jälkeen tulee taas pain talvi.” Pelko on ainoa vaihtoehto Minäkertojan tilanteesta voi syystä käyttää verbiä ajautua. Vaikka tässäkin teoksessa kertoja on kotoisin vaatimattomista oloista maaseudulta ja on muuttanut töihin kaupunkiin, kyse ei ole vastarintaan ryhtyneestä opiskelijasta. Kertoja on töissä tekstiilitehtaan toimistossa, missä kyllä voi nähdä juonteen *Sydäneläimeen*, jonka päähenkilö oli jonkin aikaa tehtaassa työssä valmistuttuaan yliopistosta. Nytkin päähenkilö erotetaan työstään poliittisin perustein, mutta kyse ei ole aktiivista vastarintaa tekevän älymystön nuorisosolun jäsenestä vaan kouluttamattomasta työväkeen kuuluvasta nuoresta naisesta.

Syy päähenkilön kuulusteluihin on kylläkin halu päästä maasta, ei kuitenkaan kovin aktiivinen vaan paremminkin naiivi. Kertoja sujauttaa muutamien tehtaalta Italiaan lähtevien miesten housujen taskuun lapun, jossa lukee *“Ti aspetto”*, odotan sinua, sekä nimensä ja osoitteensa. Ensimmäinen yhteydenottaja olisi se oikea. Työtoveri, jonka kertoja ankealla työmatkalla päästi muutamana yönä huoneeseensa, haluaa ilmiannollaan kostaa, kun seksiseura matkan jälkeen torjutaan. Joko hän tai securitate kehittää tarinan, jonka mukaan vastaavia lappusia olisi lähtenyt myös Ruotsiin ja Ranskaan. Tämän jälkeen turvallisuuspoliisin kutsu kuuluu harva se päivä.

Tänään en halunnut tavata itseäni on kannanotto Romanian valtioterroriin. Se osoittaa järjestelmän julman absurdiuden, jossa ihmisellä ei ole muita vaihtoehtoja kuin pelätä. Eräässä pitkässä kuulustelussa päähenkilö jo uupuneena ja päästäkseen pois tekee *“tunnustuksen”*.

Hän kertoo lähettäneensä viestit Marcellolle; nimi on Mussolinin ja Mastroiannin lisäksi ainoa italialainen miehen nimi, joka hänelle tuli mieleen. Kertoja kehittää tarinan, jossa hän on tavannut Marcellon satamassa. Securitaten majuria ei häiritse se, ettei Romanialla ole merirajaa, jonne vieraiden maiden laivat voisivat purjehtia.

Päähenkilön syntitaakkaa lisää, että hänen ystävättärensä yrittää paeta Unkariin. Lilli kuolee rajavartioiden luoteihin. Hautajaisiin uskaltautuu tehtaalta minäkertojan lisäksi vain kolme ihmistä. Kertojalla on takanaan lyhyt ja epäonnistunut avioliitto kommunistisessa puolueessa aktiivisesti toimivan miehen pojan kanssa. Kertojan epäilyttävyyttä lisää, että hän on jättänyt miehensä ja eritoten appensa, joka mm. tarjosi seuraansa poikansa matkan aikana. Neuvostoliiton internointileireihin *Tänään en halunnut tavata itseäni* viittaa siten, että päähenkilön häissä tämän leirin kärsinyt isoisa tunnistaa heti apen, kyydityksien julman organisoijan.

Silmiä ja korvia

Vakoilija voi olla kuka tahansa. Kun päähenkilö ja hänen miehensä Paul näkevät kotikadullaan tuntemattoman auton, jo toisella kerralla se arvioidaan vakoilijoiden autoksi. Samoin epäily herää, kun tuntematon mies – ehkä iltalenkillään, ehkä ei – muutamana peräkkäisenä iltana kiertää pihan roskalaatikot. Kauppakadulla ihmetyttää, miten kahdeksan katuoven talossa on 27 takaovea; silti jakeluautot pysähtyvät aina kadun puolelle. Vinon kerrostalon talonmies tunnustaa, että hänet on värvätty minuutin tarkkuudella raportoitmaan niin kertojan kuin Paulinkin kulkemiset kotiinsa ja sieltä pois. Myös Paul saa osansa securitatesta. Hänen moottoripyöräonnettomuutensa aiheuttaa harmaa, huomaamaton ja vaikeasti tunnistettava kuormuri.

Päähenkilö muistaa lapsuutensa ja nuoruutensa ankeuden, jota mustasivat ainakin osin järjestelmän aiheuttamat kaunaiset ja ilkeät ihmissuhteet. Vanhemmilta oli kuollut ensimmäinen lapsi, poika. Äiti tunnustaa tyttärelleen, ettei tätä olisi, jos veli eläisi. Kertoja myös kuvaa apeaa arkea, johon kuuluu aivan itsestään selvänä miesten jatkuva juominen. Hyviä hetkiä on, kun krapula hellittää eikä uutta pulloa ole vielä avattu. Pientä, laitonta antennibisnestä pyörittävä Paul näyttäytyy sympaattisena, jopa rakastettavana. Raitiovaunun ironisesti kuvatut matkustajat luovat kavalkadina läpileikkauksen tavallisista ihmisistä.

Arvaamattomassa ja ankeassa arjessa on yllättävää, että päähenkilö pohtii paljonkin onnea ja tuntee myös kokevansa onnea juuri arjessaan. Müller välttää tapansa mukaan kaiken sentimentaalisuuden.

Kerran keittiössä pannaan tanssiksi:

” – Mutta alku, se oli onnea. Että voi tanssia naurun tahtiin, että se lyhyt lieka kerrankin katkesi, se johon meidät on sidottu. Että laulu kuolemasta puhalsi lämpöä meidän ohimoiden alle, sen täytyi olla onnea. “ –

Ilmaisu on runollista, unenomaista ja utuista, eleetöntä ja toteavan tiivistä. Se muistuttaa paljon Müllerin aiemmin suomennettujen teosten kieltä ja ilmaisua; vain *Hengityskeinu* poikkeaa. Müllerin ilmaisu on kaunista, vaikka hänen henkilönsä käyttävät kommunikoidessaan varsin brutaalia kieltä. Tässäkin on yhtäläisyyttä *Sydäneläimeen* ja etenkin novellikokoelmaan *Matala maa* (suom. 1989) ja romaaniin *Ihminen on iso fasaani* (suom. 1990).

Erityisesti kouluja käymättömän maaseutuväestön puhetapa ei tosia kunnioita; sama on näkyvissä myös kaupungin tavallisten ihmisten puheessa. Tarja Roinilan käänös soi onnistuneesti samassa äänilajissa kuin aiemmissa teoksissa Rajja Jänicken suomi.

Loppukohtaus on kiinnostava. Kertoja ei pääse tungoksen tähden pois raitiovaunusta oikealla pysäkillä, kulkee kohti kuulustelua eri reittiä kuin tavallisesti ja näkee yllättäen Paulin, jonka oli luullut olevan päivittäisellä kapakkakierroksella. Romaani loppuu yllättävään ajatukseen: "Hah hah, hulluksi ei tulla.". Müllerin sormi ei osu näppäimistöllä koskaan huutomerkkiin tai kysymysmerkkiin.

Herta Müller: Tänään en halunnut tavata itseäni (Heute wär ich mier lieber nicht begegnet). Suom. Tarja Roinila. Tammi 2010. 242 s.